

O vícejazyčné výchově aneb When you doma střídáte několik řečí

Více než polovina světové populace vyrůstá v multilingvním prostředí. I u nás se čím dál častěji setkáváme s rodinami, které v každodenním životě střídají dva, tři i více jazyků. Přesto je vícejazyčná výchova stále opředena mnoha mýty.

Text: Alžběta Ruschková, foto: Shutterstock

Mami, už nechci. Tout fini,“ volá na mě – napůl česky, napůl francouzsky – můj téměř tříletý syn, aby mi od stolu oznámil, že už dojedl. Babičky, dědečky i mnohé známé jeho míchání jazyků stále uvádí do rozpaků. Tím spíš, že jsme s mužem oba dva Češi a žijeme v Praze.

Jak to tedy s tou vícejazyčnou výchovou ve skutečnosti je? Opravdu je dítě – jak mnozí tvrdí – zbytečně přetíženo a zmateno, když se na něj mluví více jazyky? Je pravda, že se nenaučí pořádně ani jednu řeč a bude se vyvíjet pomaleji? Měl by rodič, když jeho dítě jazyky míchá dohromady, zpozornět a říct si, že dělá něco špatně? Nebo by dokonce měl další jazyk přidat až v momentě, kdy dítě ovládá aspoň jeden „pořádný“?

Odborníci z řad psychologů, psycholingvistů, pedagogů či logopedů, kteří se problematikou zabývají, dnes už tyto nejběžnější mýty vyvracejí a shodují se, že

mnohojazyčnost je pro dítě jednoznačně prospěšná. Podle ředitelky České školy bez hranic (ČŠBH) Rhein-Main a autorky projektu *Průvodce vícejazyčnou výchovou*, Kateřiny Spiess-Velčovské, jsou podobná tvrzení způsobena nedostatečnou informovaností, která kolem vícejazyčné výchovy panuje. „To, že dítě míchá různojazyčná slova v jedné větě, je naprosto normální. Je to pouze jeho potřeba se vyjádřit a je to jen určitá fáze. Kolikrát si ani neuvědomí, že použilo slovo z jiného jazyka,“ vysvětluje a dodává, že právě důraz na perfekcionismus a nepochopení toho, jak vícejazyčná výchova funguje, jsou největšími problémy, na které (nejen) v České republice ve vztahu k bilingvním a multilingvním dětem naráží.

Lépe fungující mozek a větší tolerance

Tento problém v přístupu se týká nejen třeba širší rodiny, ale velmi často i učite-

lů, kteří pro práci s vícejazyčnými dětmi nemají patřičné vzdělání. Okolím tak má tendenci vyžadovat po vícejazyčných dětech srovnatelné výkony jako u dětí monolingvních. „To nelze. Všechny děti mají stejnou kapacitu mozku i podobně obsáhlou slovní zásobu. Vícejazyčné děti ale tu kapacitu mohou rovnoměrně dělit mezi oba jazyky, z každého umět třeba jen půlku,“ upřesňuje Kateřina Spiess-Velčovská a dodává, že nedostatečně informovaným lidem pak může připadat, že toho tyto děti ve skutečnosti umí méně. Podobné předsudky mohou být vyslovené poškozující: v rodičích zasévají pochyby, zda se vydali správným směrem, a děti mohou dotlačit až k odmítání některých jazyků a pocitu, že vícejazyčnost je pro ně překážkou.

Říci, že by děti z multilingvních rodin měly být častěji opožděné ve vývoji či zahlcené, je tedy naprosto nesmysl. Právě naopak. Česko-německá psycholingvistka a profesorka na dortmundské univerzi-

Rodiče a děti

tě Barbara Mertins ve svých výzkumech například poukazuje na to, že neustálá nutnost koordinace dvou či více jazyků zlepšuje činnost mozku, a to zejména v oblasti tzv. výkonných funkcí. Vícejazyčné děti tak mají prokazatelně lepší schopnost filtrovat informace, řešit úkoly obsahující konfliktní údaje a mají lepší předpoklady k učení se nových věcí.

Podle badatelky jazyky navíc přímo ovlivňují i naše myšlení – to, jak různé situace vnímáme a řešíme. Děti vyrůstající ve vícejazyčném prostředí mají schopnost přinášet různá řešení ze všech svých jazykových systémů. A právě v tom spatřuje největší přínos vícejazyčné výchovy i Kateřina Spiess-Velčovská. „Multikulturně vychovávané děti jsou obohaceny, protože mívají plnohodnotně pozitivní vztah ke všem svým jazykům, a tím pádem i k těm národům. Chápou různé multikulturní rozdíly, dokážou v nich hledat pozitiva a propojení, a ne to, co nás rozděluje,“ objasňuje ředitelka ČŠBH s tím, že jsou také mnohem tolerantnější, lépe schopné si utřídit myšlenky a naladit se na člověka, se kterým komunikují.

Dar, který není zadarmo

Ale jak tedy vychovat vícejazyčné dítě? Na tuto otázku nelze jednoznačně odpovědět, protože vždy záleží na situaci dané rodiny. V první řadě je třeba si uvědomit, že neexistuje obecná definice toho, co to znamená být bilingvní či multilingvní. „Bilingvní může být dítě od narození, ale bilingvním se můžete stát i v dospělosti,“ vysvětluje Kateřina Spiess-Velčovská. Vícejazyčná výchova může tedy mít mnoho podob, je založená na strategiích začleňujících jazyky do rodinného života. „Tyto strategie nesmí život komplikovat, zároveň ale musí být jasně daná pravidla, aby i to dítě chápalo, jak jazyky používáme,“ dodává.

Pravděpodobně neznámější metodou je tzv. OPOL (one person one language, tj. jeden člověk jeden jazyk). Běžně ji využívají rodiny, kde je každý z rodičů jiné národnosti a mluví na děti pouze svým rodným jazykem. Nelze ji nicméně aplikovat na všechny případy. Jinak bude fungovat jazykový život v rodinách se dvěma jazyky, jinak tam, kde je komunikacím prostředkem rodičů jazyk třetí (třeba angličtina). Navíc už i rodič sám může mít víc rodných jazyků. A zas úplně jiná situace nastane u kompletně českých rodin žijících v zahraničí. Proto si mnoho rodin volí strategie jiné. Jazyky střídají třeba podle místa (např. doma mluví pouze česky), času (zvolí si část dne či určité dny v týdnu, kdy daným jazykem hovoří), tématu či konkrétní situace.

Jak zdůrazňuje Kateřina Spiess-Velčovská, nic není špatně: „Rodina se musí snažit zakomponovat jazyky do své situace a najít soulad, ve kterém se všichni členové budou cítit dobře.“ Rodiče ale musí mít představu o tom, co od vícejazyčné výchovy vlastně očekávají, a tomu přizpůsobit své kroky. Pokud chtějí, aby dítě ovládalo všechny jazyky na mateřské úrovni, musí být jejich používání vyvážené a musí se k nim budovat vztah. „Rodiče často bojují s tím, že dítě začne jeden jazyk odmítat. Pak si uvědomí, že ho zažívá jen v běžném dni, dostává pokyny, chybí tam nějaké speciální, pozitivní prožitky. Je dobré setkávat se s vrstevníky, číst, jezdit na výlety, aby se jazyk ukotvoval a byly v něm i prožitky a emoce,“ vyjmenovává autorka Průvodce a doplňuje, že osvojování jakékoliv řeči má vždy tři pilíře: rodič, okolí a interakce. Nemůžeme tedy předpokládat, že když dítě posadíme před obrazovku, tak se jazyk aktivně naučí. „Je důležité si uvědomit, že vícejazyčnost je dar, ale není zadarmo, jak si lidé často myslí. Ten rozměr možná není finanční, ale spočívá v investovaném času a v tom, jak rodič o výchově přemýšlí,“ dodává.

Hrou ke znalosti jazyků

Může jazyk dítěti předat i nerodilý mluvčí? Čím dál více rodin si dnes volí cestu umělého bilingvismu. To v praxi znamená, že se rodiče rozhodnou svému dítěti nějakou formou cizí jazyk zprostředkovávat. Některý se například dohodnou, že jeden z nich bude s dítětem komunikovat výhradně cizím jazykem. Další možností, kterou jsem pro sebe a svého syna zvolila i já, je snaha nemateřský jazyk do života dítěte zakomponovat formou různých hrátek a aktivit.

KATEŘINA SPIESS-VELČOVSKÁ
OBLASTI VÍCEJAZYČNÉ VÝCHOVY A VÝUCE DĚTÍ S ČESKÝMI KOŘENY SE VĚNUJE OD ROKU 2010. O ROK POZDĚJI ZALOŽILA VE FRANKFURTU NAD MOHANEM ČESKOU ŠKOLU BEZ HRANIC RHEIN-MAIN. JE AUTORKOU VZDĚLÁVACÍHO PROGRAMU LINGUA MATERNA KONZEPT® A EDUKATIVNÍHO ONLINE PROJEKTU PRŮVODCE VÍCEJAZYČNOU VÝCHOVOU. V NĚMECKU ŽIJE OD ROKU 2002, HOVOŘÍ PĚTI JAZYKY A S MANŽELEM VYCHOVÁVÁ DVĚ DĚTI BILINGVNĚ.

Můj experiment je stále ještě v počátcích, velkou inspirací mi ale je překladatelka Petra Vojtová, která se rozhodla svým dcerám angličtinu přirozeným způsobem předávat prakticky od narození. „Začaly jsme říkankami a z nich jsme postupně přešly na jednoduché konverzace. V nich nás neskutečně posunul maňásek, který si se starší dcerkou chodil pravidelně hrát a mluvil jenom anglicky,“ popisuje svou cestu Petra Vojtová s tím, že s dětmi také denně čtou cizojazyčné knížky a TV se snaží sledovat převážně v angličtině.

Své zkušenosti dnes předává i dalším rodičům, kteří mají o uměle vícejazyčnou výchovu zájem. „U těch nejmenších bych určitě začala říkankami. Pomáhají dítěti jazyk dobře naposlouchat, jsou hravé a děti baví. Školní děti už na domácí jazykohrátky tolik nenalákáte, ale můžete si čas zpestřit třeba různými deskovkami,“ doporučuje.

Jistě, můžete se ptát, jestli nerodilý mluvčí, který jazyk nemusí ovládat dokonale, dětem při jeho předávání spíš neuškodí, ať už z hlediska gramatiky, nebo přízvuku. „Není to problém, pokud není jediným nebo hlavním zdrojem jazyka. Musí dětem zajistit další kvalitní zdroje – audio nebo videonahrávky, ale i častý kontakt s cizím jazykem naživo. Ať už v podobě lektora, cestování nebo různých cizojazyčných akcí,“ odpovídá Petra Vojtová.

Dnes je jejím dcerám devět a pět let a jsou obě bilingvní. Jak ale zdůrazňuje, ani tato cesta není vždy snadná. „Dopředu počítejte s tím, že dítě nemusí od začátku vaše jazykové nadšení sdílet, chce to trpělivost a za žádnou cenu dítě nenutit. Spíš ho motivovat,“ uzavírá. Opět tedy platí zlaté pravidlo vícejazyčné výchovy: hledat společně přístup, který vyhovuje všem. ●

PETRA VOJTOVÁ
PŘEKLADATELKA A UČITELKA, KTERÁ SVĚ DVĚ DCERY VYCHOVÁVÁ KROM MATĚŘŠTINY I ANGLICKY. OD ROKU 2014 JE AUTORKOU PROJEKTU UČÍME DĚTI ANGLIČTINU, VE KTERÉM RODIČŮM PŘINÁŠÍ INSPIRACI, JAK MOHOU SVÝM DĚTEM HRAVĚ A PŘIROZENĚ ZPROSTŘEDKOVÁVAT CIZÍ JAZYKY UŽ OD ÚTLÉHO VĚKU.